

Keltlerin Anadolu'ya Göçü: Göç Nedenleri, Yolları ve İlk On Yıl

Mehmet Ali KAYA*

Özet

Türkiye'nin eskiçağ tarihi ilki İ.Ö. 3. binyılın son üç yüz yüzyılı içinde, ikincisi İ.Ö. 2. binyılın son iki yüz yılına girildiğinde olmak üzere yaklaşık biner yıl arayla iki büyük kitlesel göçe tanıklık etti. İkincisinden takriben bin yıl sonra bir kitlesel göç de bugünkü Balkan devletlerinin bulunduğu coğrafyaya sirayet etti. Sonuncusu bildirimizin konusunu oluşturmaktadır ve bu göçe ilişkin bilgiler, eski Yunan ve Latin dilinde yazılmış ve bize kadar ulaşmış bulunan antik edebi kaynaklarda ve yazıtlarda mevcuttur. Göçmenlerin etnik kimlikleri konusunda bir tartışma söz konusu değildir. Onlar, eski Yunanlıların Keltler (Keltoi), Romalıların Galler (Galli) dedikleri Kuzey Avrupa'nın adı bilinen ilk yerli halkıydılar. Hint-Avrupalıydılar ve Keltçe konuşuyorlardı. Antik edebi kaynaklarda özellikle onların Anadolu'ya geçen grubundan Galatlar diye söz edildi. Anadolu'da yerleşmiş oldukları yukarı Kızıl Irmak dolaylarını da içine alan Kuzey Phrygia'ya ise Galatia, yani Galatların ülkesi denildi. Ancak onların neden, nasıl ve hangi yoldan Anadolu'ya geçmiş oldukları ve Anadolu'ya geçtikten sonraki eylemleri konusunda Antik edebi kaynaklar yetersizdir veya bu kaynaklar çelişkili bilgiler aktarırlar. Bu bildiride amacımız, Kelt/Galat göçünün nedenini ve nasıl geliştiğini, göç yollarını, göçten sonraki eylemlerini antik edebi kaynakların aktardığı bilgileri, epigrafik ve numismatik belgeler ile günümüz tarihçilerinin araştırmalarını dikkate alarak tanımlayıp anlatmaktır.

Anahtar Kelimeler: Keltler, Galatlar, Galler, Kelt/Galat Göçleri, Anadolu, Çanakkale ve İstanbul Boğazları

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, mehmet.ali.kaya@ege.edu.tr

The Migration of Celts to Anatolia. Reasons and Roads of Migration and the First Ten Years

Abstract

The ancient history of Turkey testified massive migrations, with intervals of a thousand years each. The first of these migrations occurred in last centuries of the Third millennium BC and the second migration towards the last two centuries of the second millennium BC. After about a thousand years from the latter, another massive migration, which composed the topic of my paper, spread to the areas of modern Balkan States. There are accounts relating to this migration in ancient literary sources written in Greek and Latin languages. A discussion referring to the ethnicities of these immigrants, will not be made because they were the first indigenous people and they are mentioned as Celts (Keltoi) and Gauls (Galli) by ancient Greeks and Romans respectively. A groups of them that passed to Anatolia, were especially mentioned as the Galatians in ancient literary sources. They settled northern Phrygia including the upper region of Halys (modern Kızılırmak), and later this area was named Galatia after the Galatians. Nevertheless accounts in ancient literary sources are inadequate or inconsistent with their deeds after passing to Anatolia, where they came from? Why and how they did? Which paths they used? The aim in this paper is to research the reason, developments and paths of the Celtic/Galatian migration, and their deeds after the migration by using literary sources and epigraphic, numismatic and modern studies.

Keywords: Celts, Galatians, Gauls, Migrations of Celts/Galatians, Anatolia, Straits of Çanakkale and Istanbul

Antik edebi kaynaklardan Keltlerin/Galatların anayurdunun kabaca Ren Nehri boyları olduğu bilinmektedir. Arkeolojik araştırmalar ise onlara ait olan iki önemli kültür merkezini keşfetti. Bunlardan ilki Avusturya'daki Hallstaat Kültürüdür. İkinci-si İsviçre'deki La Tene kültürüdür. Onlar bu kültür bölgelerinden Avrupa'nın hemen hemen her yerine göç ettiler. Britanya, İspanya, Portekiz, İtalya'nın kuzeyi onların göç ederek yerleştikleri ülkelerdir.¹ Onların göçünün sonucusu, İ.Ö. 280 yılında, Büyük İskender'in generallerinin sonucusu olan Suriye kralı I. Seleukos'un ölümünden kısa bir süre sonra gerçekleşti.² Eski adı Danuvius olan bugünkü Tuna Nehri'nin gü-

1 M. Ali Kaya, *Anadoluda Galatlar ve Galatya Tarihi*, Konya 2011, s. 15; M. de Navarro, "Coming of the Celts", *The Cambridge Ancient History* (ed. J.B. Bury & S.A. Cook), Vol. VIII, Cambridge 1978, s. 51. Hallstaat ve La Tene kültürleri konusunda ayrıca bk. B. Cunliffe, *The Ancient Celts*, London 1999, s. 51; H.D. Rankin, *Celts and Classical World*, London 1998, s. 9.

2 Pausanias'a göre (X.23.14) Keltlerin Yunanistan'ı istilası 125. Olimpiyatın ikinci yılında, Anaksikrates'in Atina kentinde arkhonluk yaptığı zamanda vuku bulmuştu. Onların Asia'ya (Anadolu'ya) hareketi ise ertesini yılda, Demokles'in Atina'da arkhonluk yaptığı zamanda olmuştu. Ayrıca bk. Kaya, *a.g.e.*, s. 19.

neyindeki Balkan ülkelerinin tümünü etkileyen bu Kelt/Galat göçüne dahil olanların tümü hiç kuşkusuz etnik anlamda aynı değildi. Tuna Nehri boylarının yerli olan kabileleri de gönüllü olarak ya da Keltlerin/Galatların baskısı sonucunda onlara katıldılar. Ancak onlara katılanların sayısı çok değildi. Asıl istilacı göçmenleri Keltler/Galatlar oluşturuyordu.

İstilacı Kelt göçüne iştirak etmiş olanların sayısı takriben 300 bin civarındaydı.³ Bu sayı yalnızca savaşçı olan erkeklerden ibaret değildi. Erkekleri, kadınları, çocukları, yaşlıları ve hastaları, hatta yükleri de onlarla birlikteydi. Onlar aşağı Tuna Nehri'nin güneyinde kalan Balkan ülkelerine üç koldan girdiler. Bu kollardan birisi Paionia'ya (Kosova) doğru ilerlerken ikincisi Trakya'ya yöneldi. Üçüncüsü en kalabalık olan grubuydu ve onlar, bu tarihte büyük İskender'in ülkesi Makedonya'ya saldırmıştı. Makedonya'ya saldıranların başında Bolgios adlı bir lider vardı. Makedonya'ya saldırdıklarında bu ülkenin kralı Ptolemaios Keraunos'tu. Bolgios komutasındaki Keltler/Galatlar, Ptolemaios'a elçiler göndererek ondan barış karşılığı olarak savaş vergisi istemişler, fakat kral onların bu isteğini reddederek savaşmayı tercih etmişti. Ptolemaios Keraunos, Keltlere karşı savaşta başarılı olamadı. Yenildi ve öldürüldü.⁴

Bolgios komutasındaki Keltlerin sonraki hareketleri tam olarak bilinmiyor. Ancak Ptolemaios Keraunos'un ölümünden sonra Makedonya'nın kralsız kaldığı ve Makedon ordu meclisinin orduya komuta yetkisini krallık tacını reddeden Sosthenes'e vermiş olduğu bilinmektedir.⁵ Sosthenes onları Makedonya'dan çıkarmayı muhtemelen başardı. Zira Keltler/Galatlar, Brennos adlı bir başka liderin peşine takılarak ikinci kez Makedonya'ya saldırdılar ve Makedonya'yı aşip Yunanistan'a ilerlediler. Orta Yunanistan'da Aitolialıların büyük direnişiyle karşı karşıya kalan Keltler/Galatlar, Kuzey Yunanistan'dan güneye doğru ilerleyerek Themophylai geçidi yoluyla Delphoi'a ulaştılar ve bu zengin tapınak kentine yağmalamak için saldırdılar. Fakat onlar bu saldırılarından istediklerini elde edemediler. Yenilerek geri çekilmek zorunda kaldılar.⁶

Keltler, Delphoi yenilgisinden sonra birlikte hareket etmekten vazgeçtiler. Fakat birbirinden bağımsız olarak hareket eden Kelt/ Galat boylarının bu yenilgiden sonraki eylemi antik edebi kaynaklarda geçen çelişkili bilgiler yüzünden tam olarak bilin-

3 Iustinus, *Historiarum Philippicarum et Totius Mundi Originum*. Amstelodami 1659, XXIV.4.1; Kaya, *a.g.e.*, s. 26.

4 Pausanias, *Helledos Periegeseos (Description of Greece)*, translated by W.H.S. Jones), Vols. I-IV, (Ed. E. Capps, T.E. Page, W.H.D. Rouse), Loeb. London 1968, X.19.5; Iustinus, *a.g.e.*, 24.4. Kaya, *a.g.e.*, s. 19.

5 Iustinus, *a.g.e.*, 24.5.

6 Polybios, *Histories (The Histories)*, translated by W. R. Paton), vols. I-VI. Loeb, London 1998, I.4.5; Pausanias, *a.g.e.*, I.4. 1. Iustinus, *a.g.e.*, XXV 1; Diodoros, *Bibliothekes Historikes (Diodoros of Sicily)*, translated by C.H. Oldfather), Vols. I-XII (ed. E.H. Warmington), Loeb. London 1967, XXII. s. 9; Kaya *a.g.e.*, 19; Rankin *a.g.e.*, s. 88; W.M. Tarn, "The New Hellenistic Kingdom", *The Cambridge Ancient History* (ed. J.B. Bury & S.A. Cook), Vol. VIII, Cambridge 1978, s. 101; S. Mitchell, *Anatolia. Land, Man and Gods in Asia Minor* (Vol. I), Oxford 1993, I, s. 13; Cunliffe, *a.g.e.*, s. 80.

miyor. Öte yandan Trakya'ya ilerleyen Kelt/Galat kabilelerinden bir grubunun Büyük İskender'in ünlü generallerinden birisi olan Antigonos Monophtalmos'un aynı adlı torununa, yani Antigonos Gonatas'a yenildikleri ve Antigonos'un bu başarısının ardından Makedonya kralı olduğu;⁷ Karadeniz'in batısındaki Tylis Krallığı'nın (Başkent Tylis'ten adını alır) Keltler tarafından kurulduğu,⁸ Keltlerin bir grubunun Avrupa'dan Asya'ya, yani Anadolu'ya geçtiği kesin olarak bilinmektedir.

Kelt/Galat göçlerinin nedenine ilişkin bilgi iki antik çağ yazarı tarafından bize aktarıldı. Bu yazarlardan birisi İ.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Titus Livius, ikincisi İ.S. 3. yüzyılda yaşamış olan Marcus Iunianus Iustinus'tur. Bu iki tarihçiden ilkinde göre Makedonya'yı istila eden Keltleri/Galatları göçe zorlayan neden topraklarının yetersizliği, ganimet umudu ve kendilerinin diğer tüm halklardan daha üstün savaşçı olduklarına inanmalarıydı. Iustinus'a göre ise göçün nedeni aşırı nüfus artışıydı.⁹ Aşırı nüfus artışı toprakları yetersiz kılacağından Iustinus'un aktardığı göç nedeni Livius'un kiyle çelişmez. Ancak toprak yetersizliğinin neden olduğu bir göç, çok uzun mesafeli bir yolculuğu gerektirmez. Bu nedenle onların kitlesel bir göç hareketini başlatmalarının nedeni daha kuzeyden gelen başka kabilelerin baskılarına maruz kalmalarıyla da ilgili olabileceğini düşünebiliriz. Nitekim İ.Ö. I. yüzyılda Romalı devlet adamı ve generali Caesar'ın Galya savaşları sırasında bile Galya'daki (Bu gün Fransa) Keltlerin daha kuzeyden gelen Germen kabilelerinin saldırılarına maruz kaldığı ve bu saldırıların muhataplarının topraklarını terk etmeye zorlandıkları bilinmektedir.¹⁰ Eğer öyleyse Kelt kabileleri kuzeyli kabilelerin saldırıları ve baskıları sonucunda meskün oldukları yerleri terk ederek hareket halinde olmak zorunda kaldılar. Onların hareketliliği yolları üzerindeki diğer Kelt/Galat kabilelerini hareketlendirdi ve böylece yeni katılımlarla büyüyen kitlesel bir Kelt göçü hâsıl oldu.

Kelt/Galat göçünün öncüleri, Büyük İskender'in Pers seferi öncesinde Tuna Nehri boylarına ulaşmış ve Büyük İskender, onların elçileriyle Tuna Nehri yakınlarında görüşmüştü.¹¹ Onlar, İskender ve onun Diadokhlar (Halefler) olarak tarihe geçen generalleri hayattayken, 54 yıl boyunca, sonradan bu bölgeye gelenlerle nüfuslarını artırarak Tuna Nehri boylarında kaldılar. İ.Ö. 280 yılında, Büyük İskender'in hayata en son veda eden generali I. Seleukos'un ölümünden kısa bir süre sonra harekete geçtiler ve daha önce sözünü etmiş olduğumuz gibi üç koldan Balkanları istila hareketini başlattılar.¹²

7 Iustinus, *a.g.e.*, 25.1; Diodoros, *a.g.e.*, XI.11.1; Tarn, *a.g.m.*

8 Rankin, *a.g.e.*, s. 15, 101, 188.

9 Livius, *Ab Urbe Condita (Livy, From the foudation of the City, translated by B.O. Forster)*, vols. I-IV (ed. E.H. Warmington), Loeb. London 1967, V. 34; XXXVIII.16.1; Kaya *a.g.e.*, s. 27.

10 Navarro, *a.g.m.*, s. 71. Rankin, *a.g.e.*, s. 125.

11 Arrianos, *Anabasis Alexandrou (Arrian, Anabasis of Alexander, translated by E.I. Robson)*, Vols. I-II, Loeb. London 1967, I.4.7.

12 Arrianos, adı geçen eser., s. 2.

Her ne kadar Keltleri/Galatları Aşağı Tuna boylarına getiren koşullar başka kabilelerin baskısı olsa da onların Anadolu'ya göçünün nedeni aynı değildi. Yani onlar başka kabilelerin baskısına maruz kaldıkları için Anadolu'ya geçmek zorunda kalmadılar. Onları Anadolu'ya çeken neden başkaydı ve bu neden Roma Tarihi (Ab Urbe Condita) yazarı olan Titus Livius'a göre, onun şu satırlarından da görüleceği üzere, Anadolu'nun batısının zenginliği idi:

“(Byzantion yakınlarında buldukları sırada) *komşularından Asia'nın kentlerinin çok zengin olduğunu öğrendiler ve onların içine Asia'ya geçmek arzusu düştü*”¹³

Livius'un aktarmış olduğu bu nedene inanmamak için hiçbir neden yoktur. Zira bildiğimiz tüm göçlerin ekseriyetinin temelde göç nedeni açlıktır. Göç hareketliliği devam ettiği süre boyunca, yani göçü bitiren daimi yerleşik yaşama başlanmadığı sürece göçmenlerin en büyük sıkıntısı yine açlık olacaktır ve bu açlık sıkıntısı, zenginliği olan ülke ve kentleri onların saldırısına açık ve saldırı için cazip kılacaktır. Nitekim Keltler/Galatlar antik kaynaklarda hep talancı ve yağmacı olarak gösterilir ve onların bu özellikleri göç sürecindeki tavırlarından ve saldırmak için seçtikleri hedef kentlerden bilinmektedir. Makedonya'ya saldıran Kelt komutan Brennos'un hedefinde Yunanistan'ın zenginliğiyle ünlü tapınak kenti Delphoi vardı. Brennos, Keltlerin Yunanistan'daki Delphoi'a yapacağı sefere katılımlarını ve cesaretlerini artırmak için bu tapınağın zenginliğine ve elde edilecek ganimetin büyüklüğüne dikkat çekti. Tapınaklarda altından yapılmış heykellerin ve savaş arabalarının olduğunu ve bunların çoğunun görülebilir mesafede bulunduğunu ve ağırlıklarının göründüklerinden çok daha fazla olduğunu ve bu nedenle ederinin de çok daha fazla olduğunu söyledi.¹⁴ Brennos'un Tanrının Delphoi'daki tapınağına saldırılmaması gerektiğini düşünenlere yanıtı ise “*Tanrılar zengin oldukları için insanlara cömerttirler*” oldu ve sözlerine Tanrıların zenginliğe ihtiyaçları olmadığını, zenginliklerini insanlara bahsettiklerini söyleyerek sürdürdü.¹⁵ Tüm bunlardan anlaşılacaktır ki Keltlerin/Galatların Trakya'dan Anadolu'ya göç etmek istemelerinin temel nedeni, Herakleia Pontikalı (Karadeniz Ereğlisi) yerel tarihçi Memnon tarafından da belirtilmiş olduğu gibi, açlıktı.¹⁶ Bu nedenle Anadolu'nun denize kıyısı olan ılıman bölgeleri ve bu bölgelerin zenginliği hakkındaki duyuları, ganimet umudu ve ayrıca Livius'un da söylediği

13 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.4.

14 Iustinus, *a.g.e.*, 24.7. Pausanias, *a.g.e.*, X.19.8.

15 Iustinus, *a.g.e.*, 24.6.

16 Memnon, *Peri Herakleia (Memnon)*, translated by C. Müller, Die Fragmente der griechischen Historiker, vol. III, Parisiis 1853, 8.8.

gibi şavaşı olarak kendilerine çok güvenmeleri ve kendilerini diğerk tüm halklardan daha üstün görmeleri,¹⁷ onların Anadolu'ya göç etmek arzusunu artırdı.

Livius'a göre Anadolu'ya göç eden Keltlerin sayısı toplam 20 bin idi ve bu sayının yarısı silahlıydı. Komutanları Leonnorios (ya da Lonorius) ve Luturios (ya da Lutarius) idi. Dardanos'ta (Kosova) Delphoi'a saldıran Berennos'tan bir anlaşmazlık sonucunda ayrılmışlardı.¹⁸ İ.S. I. yüzyılda yaşamış olan Herakleia Pontikalı yerel tarihçi Memnon'un Leonnorios ve Luturios'tan söz etmesi,¹⁹ ayrıca Leonnorios'un adının hem İ.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Amaseialı (Amasya) Coğrafya yazarı Strabon'dan hem de epigrafik araştırmalardan biliniyor olması²⁰ Livius'un aktardığı bilgilerin doğruluğunu teyit eder.

Keltlerin Anadolu'ya Trakya'dan boğazlar yoluyla geçmiş oldukları konusunda Pausanias dışında tüm antik edebi kaynaklar hem fikirdir.²¹ Ancak onların Anadolu'ya geçerken Avrupa'yı Asya'dan ayıran iki boğazdan hangisini tercih ettikleri sorusunu verilebilecek detaylı yanıtını yine Livius dışında hiçbir antik edebi kaynakta bulamıyoruz. Livius'a göre Leonnorios ve Luturios komutasındaki 20 bin Kelt, eski adı Bosporos olan İstanbul Boğazı'nın Avrupa yakasının kontrolünü elinde bulunduran Byzantion kentine saldırdılar.²² Fakat Keltler/Galatlar, kuşatma tekniğini bilmedikleri için güçlü tahkimatı olan Byzantion'u ele geçirmeleri mümkün olmadı. Yerel tarih yazarı Memnon'dan anlaşıldığı kadarıyla Byzantion'un kent surları dışında kalan kesimleri ise onların yağma ve talanlarına açıldı.²³ Bu nedenle Byzantion, onlara istedikleri savaş vergisini Marmara Denizi'nin kuzeyindeki diğerk kentler gibi ödemek zorunda kaldılar.²⁴

Byzantionluların izni ve hatta yardımı olmadıkça Keltlerin/Galatların İstanbul Boğazı'nı geçmeleri hemen hemen imkânsızdı. Çünkü Keltler/Galatlar denizci bir halk değildi. Gemileri yoktu. Bir şekilde ihtiyaçları kadar gemi temin etseler bile Byzantion ve eski adı Bosporos olan İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasının kont-

17 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.1.

18 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII. 16. 1.

19 Memnon, *a.g.e.*, 11.2.

20 Strabon, *Geographika* (*The Geography of Strabo*, translated by H.C. Jones), vols. I-VIII (ed. T.E. Page), Loeb, London 1960, XII.5.1; E. Stahelin, *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1973, s. 11; D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ* I-II. Princeton 1950, s. 897 n. 108.

21 Pausanias'a göre (I.4.5) Galatların çoğu gemilerle Asya'ya (Anadolu) geçtiler ve kıyı bölgelerini yağmaladılar. Daha sonra Pergamon hükümdarları onları bu kıyı bölgelerinden Galatia'ya sürdüler.

22 Liv. XXXVIII.16.3.

23 Memnon'a (11.1) göre Byzantion kenti topraklarının ekseriyeti Galatlar tarafından yağmalandı.

24 Polybios'a (*Histories* IV.45.9) göre Byzantion kenti Kommontorios komutasındaki Keltlere ülkelerinin yıkımına engel olmak için her keresinde 3000 veya 5000 ya da bazen 10 bin parça altın ödemek zorunda kaldılar. Nihayetinde Keltlere ödenen savaş vergisi yıllık 50 talanton ile sınırlandı.

rolünü elinde bulunduran Kalkhedon (Kadıköy) kenti yüzünden onların bu boğazdan güvenli geçişi mümkün olamazdı. Nitekim İstanbul Boğazı'ndan geçmek olanağını bulamayan Leonnorios ve Luturios komutasındaki Keltler/Galatlar, Byzantion yakınlarında dolaşmaktan vaz geçip eski adı Khersonesos olan bugünkü Gelibolu yarımadasına gidip oradan eski adı Hellespontos olan Çanakkale Boğazı yoluyla Anadolu'ya geçmek istediler. Düşündükleri kadar büyük olmadığını gördükleri Çanakkale Boğazı'ndan geçebilmelerini kolaylaştıracak imkânları araştırmaya başladılar. Çanakkale Boğazı'nın (Hellespontos) Anadolu yakasını da içine alan Kuzey Batı Anadolu'nun yönetiminden Suriye kralı I. Antiokhos adına sorumlu olması gereken Antipatros adlı bir general ile temasa geçtiler. Fakat bu general ile görüşmeler uzun sürdü ve bu nedenle Leonnorios ile Luturios arasında anlaşmazlık çıktı. Leonnorios, sayısı 20 bin olan oradaki Keltlerin/Galatların büyük kesimini yanına alarak geldiği yoldan geri dönerek Byzantion'a ulaştı.²⁵ Leonnorios'un Byzantion yakınına dönmelerinden sonra Keltlerin/Galatların Anadolu'ya geçişini gerçekleştirecek olan koşullar oluştu. Bunun nasıl olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Fakat İ.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Roma tarihi yazarı Livius'a göre Antipatros'un casus olarak gönderdiği Makedon elçiler ve onlar sayesinde temin edilen beş gemiyle (üçü kruvazör, ikisi güverteli gemi) Çanakkale Boğazı'ndan geceli gündüzlü taşınmak suretiyle birkaç günde Boğaz'ın Anadolu kıyısına geçtiler.²⁶ Ancak Çanakkale Boğazı'nın hangi noktasından geçtikleri tam olarak bilinmiyor. Byzantion'a dönen Leonnorios komutasındaki Keltler/Galatlar ise Luturios'un komutası altındakiler Anadolu'ya geçtikten kısa bir süre sonra, muhtemelen Byzantion'dan ve belki Kalkhedon'dan da temin edilen gemilerle İstanbul Boğazı'ndan Anadolu'ya geçirildiler. Livius'a göre onların Byzantion'dan Anadolu'ya geçmesine Bithynia kralı I. Nikomedes yardım etti.²⁷ Keltlerin/Galatların Anadolu'ya geçişinden söz eden diğer tüm kaynaklara göre Anadolu'ya geçişine Bithynia kralı Nikomedes yardım etti.

Bithynia kralı I. Nikomedes, Byzantion (İstanbul), Khalkedon (Kadıköy), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi), Kios (Gemlik), Teios (ya da Tios: Filyos) ve Pontos kralı I. Mithridates'in kurduğu Kuzey Birliği'nin üyesiydi. Bu birlik Seleukoslar (Suriye Krallığı) kralı I. Antiokhos'a karşı kurulmuştu. Antiokhos'un desteğini alarak isyan eden ve kraliyet tahtını elinden almak isteyen kardeşi Zipoetas karşısında zor durumda bulunan Nikomedes'in Anadolu'ya geçmek isteyen Keltlere paralı asker olarak ihtiyacı vardı. Bu nedenle onların Anadolu'ya geçmesine karşı olan tüm engelleri kaldırmak için çaba harcadı. Memleketi Herakleia Pontika'nın tarihini yazmış olan Memnon'a göre Nikomedes'in çabasıyla Kuzey İttifakının temsilcileriyle Keltlerin

²⁵ Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16. 2.

²⁶ Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.4.

²⁷ Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.7.

aralarında ünlü iki liderleri Leonnorios ve Luturios da olmak üzere toplam 17 temsilcisi Byzantion'da bir araya geldi.²⁸ Orada Keltlerin Anadolu'ya geçişlerinin koşulları konuşuldu. Herakleia Pontikalı Memnon'a göre Byzantion'da yapılan sözleşmenin koşulları şöyleydi:

“Barbarlar (Galatlar), Nikomedes ve çocuklarını daima destekleyecekler, kendileriyle ittifak yapmak isteyen diğer bir devletin bu isteğini, Nikomedes'in izni olmaksızın kabul etmeyecekler, Nikomedes'in müttefiklerinin dostu, düşmanlarının düşmanı olacaklar, Byzantionluların müttefiki olarak ve gerekirse Khalkeden (Kadıköy) Kios (Gemlik), Tieion (veya Tios: Filyos), Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi) halkının ve diğer bazı hükümdarların müttefikleri olarak hizmet edecekler”. Bu koşullarda Nikomedes onları Asia'ya (Anadolu'ya) geçirdi.²⁹

Her ne kadar Memnon'un kitabından bize kadar ulaşan bilgiler arasında “Keltler/Galatlar Anadolu'ya geçince nereye yerleşecekler?” sorusunun yanıtı olmasa da toplantının gündeminde hiç kuşkusuz bu soru da yer almış, Nikomedes ve müttefikleri, Keltler/Galatlar Anadolu'ya geçtikten sonra onlara yerleşecekleri yerin tayin edileceğini garanti etmiş olmalıdır. Bu koşullar taraflarca uygun bulunduktan sonra Galatların Anadolu'ya geçişinin yolu açıldı. Leonnorios liderliğinde olan daha kalabalık Kelt/Galat grubu, Bithynia kralı Nikomedes'in yardımıyla gemilerle taşınmak suretiyle İstanbul Boğazı'ndan Anadolu'ya geçtiler. Luturios komutasındaki daha az sayıdaki Keltler/Galatlar ise daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi Antipatros'un casusluk yapmak için gönderdiği Makedon elçilerinin yardımları ve onların temin ettikleri gemilerle (veya hileyle ele geçirdikleri Lysimakheia kentinin gemileriyle)- gemilerin sayısı 5 idi- gece ve gündüz hiç mola vermeden birkaç gün içinde Çanakkale Boğazı'nın Anadolu yakasına geçtiler.³⁰

İki farklı yoldan İ.Ö. 277 yılında Anadolu'ya geçen Keltler, Anadolu'ya geçtikten sonra Nikomedes'in kardeşi Zipoetas'a (ya da Ziboetas/Zipoetes) karşı savaşmak için Bithynia'da bir araya geldiler. Nikomedes'in emrine girerek, Zipoetas ile savaştilar ve onu yendiler. Böylece Keltler ya da diğer bilinen adlarıyla Galatlar, Anadolu'ya geçtikten sonraki ilk zaferlerini ve ganimetlerini kazanmış oldular. Bu zaferle tahtını garanti eden Bithynia kralı Nikomedes, Byzantion'daki antlaşma gereğince onlara yerleşmeleri için Hellespontos Phrygia'sını önermiş olabilir. İ.Ö. I. yüzyılda yaşamış olan Pompeius Trogus'un eserini özetliyerek bu eserin özet (Epitome) olarak bize kadar ulaşmasını sağlayan İ.S. 3. yüzyıl tarihçisi Marcus Iunianus Iustinus'un şu satırlarının gerisindeki gerçek bu olabilir: “(Nikomedes) *krallığının topraklarını kendisine zafer*

28 Memnon, *a.g.e.*, 11.3.

29 Memnon, *a.g.e.*, 11.2-3.

30 Memnon, *a.g.e.*, 26.

kazandıran Galatlarla paylaştı. Onun krallığının Galatların payına düşen kesimine Gallograecia denildi"³¹ Iustinus'un sözünü ettiği Gallograecia, hiçkuşkusuz Helles-pontos Phrigraya'sıydı. Ancak Keltler/Galatlar kendilerine tahsis edilen bu ülkeye yerleşmek niyetinde değildiler. Zira Anadolu'ya geçiş nedenleri öncelikle yerleşecekleri bir ülke değil, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi Anadolu'nun batı kıyılarındaki zenginliği yağmalamaktı.³² Bu neden Keltlerin/Galatların kabilesel yaşam biçimini muhafaza eden, servetin bir değer olmadığı, en büyük saygının kahramanlara ve din adamlarına gösterildiği toplumsal yapısına da uygundur. Hala göçebe hareketliliğini muhafaza eden bu tür bir kabilesel yaşamı sürdüren Keletler/Galatlar için Nikomedes ve müttefiklerinin onlara önerdiği daimi yerleşim alanına (kuzey batı Phrygia) yerleşmek demek, bir şekilde sahip oldukları hayvanları üretmek ya da ektiklerinin ürününü almak için gereken zaman dikkate alındığında, en az bir yıl ya da daha fazla bir süre açlığa mahkûm olmak anlamına gelir. Açlıklarını gidermek anlamında en kolay ve kesin çözümü yağma ve talanda bulmaları bu nedenle doğal gibi görünmektedir.

Galatlar Anadolu'ya geçtiklerinde üç boy halindeydiler ve onlar, Anadolu'nun batısını yağma bölgesi olarak aralarında kura ile paylaşmıştı. Bu boylarından birisi Trokmeler idi ve onların payına düşen yağma bölgesi Troas bölgesiydi. İkincisi Tolistobogiler idi. Tolistobogilerin payına düşen yağma bölgeleri Aiolis ve İonia'ydı. Üçüncü boy Tektosaglardı ve onlar da İonia ve Aiolis bölgesinin doğusunda kalan iç Ege bölgesini yağma bölgesi olarak istismar edeceklerdi. İ.Ö. I. yüzyıl tarihçisi Titus Livius'un bu üç Kelt/Galat boyuyla ve yağma bölgeleriyle ilgili olarak aktarmış olduğu bilgilerin³³ doğru olduğu hem diğer antik kaynaklardan hem de epigrafik ve numismatik kaynaklardan bilinmektedir.³⁴ Ancak onların nasıl ve ne zaman üç boy oldukları bilinmiyor. Onların Dardanos'tan (Kosova) itibaren Anadolu'ya geçiş serüvenlerini anlatan Livius, Anadolu'nun batısının paylaşımının yapılmış olduğu zamana kadar bu boylardan söz etmez. Onların iki liderinin olduğunu vurgular.³⁵ Herakleia Pontikalı yerel tarihçi Memnon da Byzantion'daki toplantıya katılan 17 Kelt/Galat temsilcisinden yalnızca Leonnorios ve Luturios'un adını verir. Memnon'a göre bu iki lider toplantıya katılan 17 Kelt/Galat temsilcisinin en itibarlısıydı.³⁶

Keltlerin/Galatların iki liderleri olduğu doğruysa, adlarını saymış olduğumuz bu Galat boylarından birisi ikisinden daha sonra gelmiş olmalıdır. Zira Anadolu'ya geç-

31 Iustinus, *a.g.e.*, 25.2.

32 Iustinus, *a.g.e.*, 13.

33 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.11.

34 Geniş bilgi için bk. Kaya, *a.g.e.*, s. 41.

35 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.

36 Memnon, *a.g.e.*, 11.3.

tiklerinde sayısı üç olan Kelt/Galat boylarının, yağma bölgesinin kura ile belirlemiş olmalarından³⁷ da anlaşılacağı üzere birbirlerine bir üstünlükleri olmadığı anlaşılıyor ki, buradan onların liderlerinin de itibar bakımından birbirinden üstün olmadıkları sonucu çıkar. Eğer öyleyse bu üç boydan birisi Leonnorios ve Luturios liderliğindeki 20 bin kişilik Keltler/Galatlar arasında değillerdi. Onlar arasında olmayan, onlara sonradan katılan boy ise muhtemelen Tektosaglardı.³⁸ Zira Leonnorios ve Lutorios komutasındaki Keltler/Galatlar, Brennos komutasında Delphoi'a saldıran Keltler/Galatlar arasında değildi. Onlar, Dardanos'ta (Kosova) Brennos'tan ayrılmışlardı. Fakat Tektosagların adı Delphoi'a saldıranlar arasında sayıldı.³⁹ Eğer Tektosaglar sonradan onlara katıldıysa, onların ilk ikisine dahil oluşu, Leonnorios ve Luturios komutasındaki Nikomedes'in kardeşi Zipoetas'a karşı kazandıkları zaferden hemen sonra olmalıdır. Zira boğazlardan geçmeden önce 20 bin kişi olan Keltler/Galatlar, Zipoetas'e karşı kazandıkları zaferden sonra da 20 bin kişiydiler. Anlaşılan Tektosaglar, Zipoetas'a karşı kazanılan zaferin ardından Anadolu'ya geçtiler ve Anadolu'nun batısı ile ilgili olarak yapılan yağma bölgesi paylaşımına yetiştiler. Onların gelişyle Anadolu'ya geçen Keltlerin/Galatların sayısı muhtemelen önceki grubun 1/2'si oranında artarak 30 bin oldu.⁴⁰

Keltlerin Anadolu'nun batısındaki eylemleri antik edebi kaynaklardan tam olarak takip edilebilir değildir. Ancak tüm bu kaynaklardan onların Anadolu'nun bu kesiminde çok büyük bir korku yarattığı anlaşılmaktadır. Zira kimi antik edebi kaynaklarda onların adının Hellenistik dünyada terör (terror) sözcüğüyle eş anlamlı hale gelmiş olduğuna dikkat çekilirken,⁴¹ kimilerinde Keltler/Galatlar tarafından istenen ve *Galatika* adıyla ünlenmiş olan savaş vergisine Pergamonlu I. Attalos'a kadar hiçbir kral ya da devletin hayır diyemediklerine vurgu yapılır.⁴² Ayrıca bazı kentlere saldırılarıyla ilgili hikayeler de antik edebi kaynaklar tarafından anlatıldı. Bunlardan birisi Kyzikos'a (Erdek) yapılan saldırıdır. Strabon'a göre Galatlar, bu kente saldırmak için İlion'u (Hisarlık) hareket üssü olarak kullanmak istediler, fakat İlion'un o zaman tahkimatlı bir kent olmaması onların bu düşüncelerinden vazgeçmelerine neden oldu.⁴³ Onların Kyzikos (Erdek) kentine İ.Ö. 277-275 yılları arasında iki yıl boyunca ya da bu

37 Livius'un (XXXVIII. 16. 12) yağma bölgesi paylaşımıyla ilgili olarak "kura çekmek, kura yöntemiyle tahsis etmek" anlamlarına gelen "sortire" fiilini (sortiti sunt) kullanmış olması, paylaşımın kura çekilerek yapılmış olduğunun kanıtıdır.

38 Kaya, *a.g.e.*, s. 39.

39 Iustinus'a (32.3) göre Delphoi saldırısında yer almış olan Tektosaglar, eski yerleşmeleri olan Tolosa'ya (gümüzde Fransa'nın Toulouse kenti) döndüler.

40 Kaya, *a.g.e.*, s. 34, 38.

41 Iustinus, *a.g.e.*, 25.2.

42 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.10.

43 Strabon, *a.g.e.*, XIII.1.27.

yıllar arasında iki kez saldırdıkları ise günümüze kadar ulaşmış bulunan yazıtlardan da bilinmektedir. Bu yazıtlarda Pergamon hükümdarı Philetairos'un Galat saldırısına uğrayan Kyzikoslulara yapmış olduğu yardımlar anlatılmıştır.⁴⁴

Galatların Trokme boyunun yağma bölgesi dahilinde olan Troas'daki Galat saldırılarının muhatabı hiç kuşkusuz yalnızca Kyzikos değildi. Muhtemelen bölgenin birçok yerleşim birimi onların saldırılarına maruz kaldılar. Suriye kralı Antiokhos'un Troas'daki bir generaline yazmış olduğu mektup, saldırıların Kyzikosla sınırlı kalmamış olduğunu iyi bir işarettir. Bu mektupta kral, Meleagros adlı generaline Galat saldırısına uğrayan bölge halkının bu gün yeri tespit edilememiş olan Petra adlı tahkimatlı bir yerde toplanmasını emreder.⁴⁵

Keltlerin/Galatların saldırısına uğradığını bildiğimiz bir başka kent Miletos'tur (Milet/Balat). Bu kente saldırdıklarında kadınların bayramı olan *Thesmophoria* kutlanıyordu.⁴⁶ Keltler yakalayabildikleri kadınları kaçırdılar. Bunlardan birisi Miletos'un (Milet/Balat) zenginlerinden birisinin karısıydı. Adam, karsını kaçıran Kelt/Galat savaşçısının peşinden Massilia'ya (bugün Marsiya) kadar gider. Aynı kente saldırıyla ilgili bir başka hikâye Miletoslu üç kızla ilgilidir. Onlar da Keltlerle/Galatlarla yaşamaktansa ölmeyi tercih etmişler. Bir başka hikâye Themisonion (Karahöyük) ile ilgilidir. Bu kent halkı, üç tanrı (Apollon, Hermes ve Herakles) tarafından sığınmaları için bir mağara gösterilmek suretiyle Kelt saldırılarından kurtarılmışlardı. Themisonionlular, bu üç tanrıya teşekkür etmek için mağaranın önüne onların heykellerini dikmişler. Bir başka hikaye de o zaman adı Kelainai olan bugünkü Dinar ile ilgilidir. Kelainai halkı Tanrı Marsiyas'ın yardımıyla Kelt/Galat saldırılarını püskürtmüşlerdir.⁴⁷

Antik edebi kaynaklardan bilinen bu tür hikayeler saldırıların insani boyutuyla ilgili de bir fikir verdikleri için önemli ve değerlidirler. Fakat bu anlamda antik edebi kaynaklar yetersizdir ve onların boşlukları büyük ölçüde epigrafik araştırmaların keşfettiği yazıtlarla giderilmiştir. Bu yazıtlardan birisi Priene'de (Güllübahçe) bulunmuştur. Bu yazıtla Kelt/Galat saldırılarından kenti korumayı başaran Sotas adlı bir Priene vatandaşı, kent halkı ve meclisi tarafından onurlandırılmıştır. Bir başka yazıt Erythrai'da (Ildırı) bulundu. Bu yazıt, Erythrai'a saldırıp bu kentin vatandaşlarını esir alıp giden Keltlerden/Galatlardan onları geri almayı başaran bir vatandaşa teşekkür

44 *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae* (Ed. W. Dittenberger), Leipzig 1903, s. 748; Magie, *a.g.e.*, s. 729 n.9.

45 C.B. Welles, *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, A Study in Greek Epigraphy, New Haven 1934, s. 62., nr. 11.

46 Thesmophoria, eski Yunan kent devletlerinde yalnızca kadınlar tarafından Demeter kültü çerçevesinde kutlanan bir dinsel bayramdır. Bu bayramda kadınlar tarafından yapılan ayinlerle bereket tanrıçası Demeter ve yeraltı dünyasına kaçırılan kızı Persephone onurlandırılırdı.

47 Kaya, *a.g.e.*, s. 44.

anıtıdır. Bir diğer yazıt, Thyateira'da (Akhisar) bulundu. Buradaki yazıt bir babanın Keltler/Galatlar tarafından kaçırılan oğlunun sağ salim geri dönmesi için tanrıya adadığı adak yazıtıdır. Aiolis'deki Myrina (Kalabaksaray) kentinde ise bir Galat'ı ayakları altında ezen fili tasvir eden bir terrakotta heykelcik bulundu. Bu heykelcik hiç kuşkusuz Suriye kralı I. Antiokhos'un İ.Ö. 268 yılında Galatlara karşı filleriyle yaptığı savaşı zaferle sonuçlandırmış olmasından duyulan sevincin tezahürüydü.⁴⁸ Suriye kralı I. Antiokhos'un Galatlara kazanmış olduğu bu zaferi, Galatların Batı Anadolu'da başıboş dolaşma dönemini sona erdirdi. Zira daha sonra ayrıca söz edeceğimiz gibi Galatlar, Filler Savaşı'ndan sonra kendi adlarıyla anılacak olan Kuzey Phrygia'ya (Galatia) yerleştiler.

Tüm bu anlattıklarımızdan da anlaşılacağı üzere Keltler/Galatlar Anadolu'ya geçtikten sonra Anadolu'nun batısındaki zengin kentlere saldırdılar ve hem maddi hem de manevi olan pek çok sıkıntı, zarar ve acıya neden oldular. Fakat sıkıntı ve acı hiç kuşkusuz tek taraflı değildi. Keltler/Galatlar açısından göç ettikleri ülkedeki sıkıntı ve acı anlamında insani boyuta ilişkin bize kadar ulaşmış bir kayıt mevcut değil. Ancak tahmin etmek zor değildir. Zira onlar, aç kalmamak için 10 yıl boyunca yersiz yurtsuz, yaz-kış, çok soğuk ve çok sıcak demeden, yağmura, kara, çamura ve toza katlanarak kendilerini barbar olarak görüp her tür ilişkiye kapalı olan Yunan kentlerinden birinden diğerine saldırıp durdular. Bu arada kadınları, çocukları, yaşlıları ve hastaları da evsiz, bir barınakları olmadan savaşan erkeklerinin peşinden hep hareket halinde olmak zorunda kaldılar ve hareketlilikten büyük sıkıntılar çektiler. Kentlerin Keltler/Galatlar tarafından ele geçirilmesine ise sahip oldukları kent surları engel oldu. Zira Keltler/Galatlar kuşatma tekniğini bilmiyorlardı. Ancak kent surları dışında olan kentlerin halkı beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan bir saldırının avı olabiliyordu. Kent dışındaki mallar da onların yağma ve talanına açıktı. Kentler, bu nedenle Keltlerin/Galatların kendilerinden istedikleri savaş vergisini ödediler. Bu vergi, bildik vergiler gibi değildi. Tahmin edileceği gibi onların Keltlere/Galatlara ödedikleri vergi, günümüzün mafyalarının aldığı türden bir haraçtı. Bu nedenle Keltlere/Galatlara ödenen savaş vergisinin adı *Galatika* adıyla ünlendi.

Keltlerin/Galatların Batı Anadolu'dan hangi tarihte ayrılıp, Kuzey Phrygia'ya çekildikleri konusunda bize kadar ulaşmış bulunan güvenilir bir bilgi mevcut değildir. Pausanias'a göre onları Anadolu'nun batısındaki kıyıya yakın bölgelerinden Pergamon halkı kovdu.⁴⁹ Ancak bu ifade çok muğlaktır. Pergamon kralı I. Attalos'un ilki İ.Ö. 241 yılında ikincisi 230'lu yılların ikinci yarısında olmak üzere Keltleri/Galatları

48 Kaya, *a.g.e.*, s. 44.

49 Kaya, *a.g.e.*, s. 21.

iki kez yenmiş olduğu bilinmektedir.⁵⁰ Pausanias'ın kastettiği Attalos'un bu başarıları ise, Keltlerin Anadolu'nun batı kıyıları bölgesinde yaklaşık takriben 40 yıl, yaz, kış, yağmur, çamur, kar, sıcak, soğuk demeden yersiz yurtsuz dolaşmış olabileceklerine inanmak zordur. Zira onlar kadınları, yaşlıları, hastaları, yiyecek, içecek ve ganimet yükleriyle birlikte yersiz yurtsuz dolaşıyorlardı. Bu nedenle onların daha erken bir tarihte, yani İ.Ö. 268 yılında Kuzey Phrygia'ya çekilmiş olabileceklerini düşünebiliriz. Bu tarihte onlar, nerede yapıldığı bilinmeyen ve ordusunda filleri de kullandığı savaşta (Filler Savaşı) Suriye (Seleukoslar) kralı I. Antiokhos'a yenildiler⁵¹ ve bu yenilgiden sonra Galatia adını alacak olan Kuzey Phrygia'ya yerleşmek üzere İ.Ö. 268 yılında Anadolu'nun batı kıyılarını ve iç Ege bölgesini terk ettiler. Aynı neden, onların Galatia'ya çekilişlerinin gönüllü mü yoksa bir zorla mı olduğu sorusunun da yanıtını verir. Galatlar, 10 yıl devam eden yersiz yurtsuz yaşamdan yorulmuşlardı. Ancak onlar Galatia'ya çekildikten sonra da Galatika vergisini almaya devam ettiler.⁵² Bu durumda onlar, Suriye kralı I. Antiokhos'a yenildikten sonra onunla uzlaştılar. Galatika'nın ödenmeye devam edilmesi koşuluyla Suriye kralı I. Antiokhos'un müttefiki kent devletlerinin bulunduğu batı Anadolu'dan ayrılıp, Galatia'ya yerleşmeyi kabul ettiler. Suriye kralı Antiokhos, gerektiğinde onları paralı asker olarak ordusuna dahil edecekti.⁵³

Keltler/Galatlar Galatia'ya da üç boy halinde yerleştiler ve yerleşim bölgelerini de muhtemelen kura ile belirlediler. Ankyra (Ankara) ve çevresine Tektosaglar, Tavion'a (Büyük Nefesköy) Trokmeler, Pessinus (Balhisar), Gordion (Yassihöyük) ve Ankyra arasında kalan bölgeye ise Tolistobogiler yerleştiler.⁵⁴ Herakleia Pontikalı (Karadeniz Ereğlisi) tarihçi Memnon'un *Herakleia Tarihi (Peri Herakleia)* adlı eserinde yer alan bilgi dışında antik edebi kaynaklar, onların Galatia'ya yerleşmeleriyle ilgili olarak aktardıkları bilgiler birbiriyle çelişmezler.⁵⁵ Memnon'un neden olduğu kuşku ise yazıtlar ve sikkelerin tanıklığı sayesinde ortadan kalktı.⁵⁶ Gordion, Keltlerin/Galatların Galatia'ya yerleşmiş oldukları tarihten takriben bir asır sonra bile

50 Stahelin, *a.g.e.*, s. 22. Magie, *a.g.e.*, s. 7. Mitchell, *a.g.e.*, I, s. 21.

51 Appianos, *Romaika (Appian's Roman History)*, translated by H. White), Vols. I-IV (Ed. E. H. Warmington), Loeb, London 1972, s. 65. Ayrıca bk. Kaya, *a.g.e.*, s. 64.

52 Livius' (XXXVIII. 16. 13 vd.) göre Galatlar, Suriye Krallığı'nın Asia'daki (Batı Anadolu) hakimiyeti sona erinceye kadar (İ.Ö. 189) hiçbir kral Galatlara vergi ödemeyi reddedemedi. Vergiyi hayır diyen ilk hükümdar Pergamonlu I. Attalos oldu. Galatlar, Pergamon'a İ.Ö. 241 yılında bu nedenle saldırdılar.

53 Kaya, *a.g.e.*, s. 53, 65.

54 A. Erzen, *İlkçağda Ankara*, Ankara 1946, s. 40; Kaya, *a.g.e.*, s. 49.

55 Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.16.12; Strabon, *a.g.e.*, XIV.1.13; Plinius, *Naturalis Historia (Natural History)*, translated by H. Rackham), vols. I-X (ed. E. H. Warmington). Loeb, London 1969 HN, V., s. 146; Memnon, *a.g.e.*, s. 19.

56 B.V. Head, *Historia Numorum*. A manual of Greek Numismatics, London 1911, s. 49; *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*, s. 548. Erzen, *a.g.e.*, s. 40.

Galatların meskun olduğu bir kent değildi. Miladi yılların başında Tolistobogilerin kenti olduğu kesin olarak bilinen Pessinus ise takriben İ.Ö. I. Yüzyıl ortalarına kadar Magna Mater'in (Ana Tanrıça) adına Galler denilen rahiplerince yönetilen bir tapınak devletiydi.⁵⁷

Sonuç olarak Keltlerin/Galatların Anadolu'ya geçiş güzergâhı eski adı Bosporos olan İstanbul Boğazı ile eski adı Hellespontos olan Çanakkale Boğazı'ydı. Onlar, İ.Ö. 280/79 yılında Delphoi'a saldırmak için Brennos adlı bir liderin komutası altında hareket halinde bulunan büyük kitleden, bu kitle Dardanos'ta, yani bugünkü Kosova'dayken Leonnorios ve Luturios adlı iki liderin komutası altında ayrılan 20 bin kişilik bir büyük grup (Tolistobogiler ve Trokmeler: yarısı silahlı) ile bir süre sonra onları takip ederek Anadolu'ya geçen bir diğer gruptan (Tektosaglar) oluşuyordu. Nüfusu 10 bin olması gereken sonuncusu, Yunanistan'daki Delphoi yenilgisinden sonra oradan ayrılanlardı. Leonnorios ve Luturios adlı iki liderin komutasındakiler, Anadolu'ya geçmeden önceki Marmara Denizi'nin kuzeyindeki bölgelerde yağma ve talanlarla, tahkimatlı kentlerden aldıkları savaş vergisiyle bir süre yaşamışlardı. Fakat onlar açlık sorununu hala ortadan kaldıramamış değillerdi. Bu nedenle eski adı Propontis olan Marmara Denizi'nin kuzey kıyısındaiken Anadolu'nun batısındaki kentlerin zenginliğiyle ilgili bilgiler edinince Anadolu'ya göç etmeye karar verdiler. Fakat denizci bir halk olmadıkları için İstanbul ve Çanakkale boğazlarını kontrol eden kent devletlerinin ya da bir askeri gücün izni olmadan Anadolu'ya geçmek olanakları yoktu. Bu nedenle Bithynia kralı Nikomedes'in yardımına ihtiyaç duydular. Bu kralın yardımıyla Anadolu'ya boğazlardan gemilerle geçen Keltler/Galatlar, Nikomedes'e verdikleri söze uygun olarak Nikomedes'in kardeşine karşı savaşmış, Anadolu'da ilk zaferlerini İ.Ö. 277 yılında kazandılar.

Keltlerin/Galatların Anadolu'ya göçünü takip eden 10 yıl içinde hem Keltler/Galatlar hem de onların saldırılarına maruz kalanlar, insani açıdan büyük sıkıntılar ve acıların tarafları oldular. Keltler/Galatlar açısından bu sıkıntı ve acıların nedeni yersiz yurtsuz, yaz kış, çok soğuk ve çok sıcak demeden, yağmura, doluya, kara, çamura, rüzgara ve toza katlanarak yaşamak zorunda kalmış olmalarından kaynaklanır. Saldırıya maruz kalan kentlerin zararlarının, sıkıntı ve acılarının nedeni ise kentlerinin sur kapılarını Kelt/Galat saldırıları nedeniyle kapalı tutmak anlamında tetikte olmak zorunda kalmalarıydı. Zira kent surları dışında bulunan insanlar da dahil her şeyleri, adları terör (Latince'de terror) kelimesiyle aynı anlamda algılanmış olan Keltlerin/Galatların saldırısının hedefindeydi. Mal ve mülkleri, hatta tapınakları yağma ve talan ediliyor, insanları kadın ve erkek ayrımı yapılmaksızın kaçırılıyordu. Galatların

57 Gordion için bk. Livius, *a.g.e.*, XXXVIII.18.9. Ayrıca Gordion ve Pessinus için bk. Kaya, *a.g.e.*, s. 49, 98.

yersiz yurtsuz dolaşıp durdukları Batı Anadolu'yu terk edip kendi adlarıyla anılacak topraklara (Galatia) çekilmeleri, Suriye kralıyla İ.Ö. 268 yılında yaptıkları Filler Savaş'ında yenilince mümkün olabildi. Onlar, bu savaştan sonra Kuzey Phrygia'ya (Galatia) yerleşmek konusunda kralla bir uzlaşmaya vardılar.

Keltlerin/Galatların Tuna Nehri'nin güneyindeki ülkelere doğru ilerleyen kitlesel göçü, çığ gibi büyüyen zincirleme bir göçe neden olmadı. Bu bakımdan Keltlerin/Galatların Balkan ülkelerine göçü, yaklaşık bin yıl önceki Ege Göçlerinden farklıydı. Çünkü Keltlerin/Galatların saldırdığı ülkelerde tahkimatlı yerleşim birimleri vardı. Bu nedenle kentleri ele geçiremediler ve dolayısıyla saldırdıkları yerleşim birimlerinin sakinlerini yerlerinden edemediler. Aynı nedenle yüksek bir kültür düzeyinde olan Hellenistik Anadolu, Keltlerin/Galatların gelişiyile ne demografik, ne sosyal, ne de siyasal anlamda bir değişim süreci yaşadı. Fakat onlar daimi olarak yerleştikleri yer bakımından İ.Ö. 3. Binyılın son yüzyıllarına doğru ve İ.Ö. 2. Binyılın son yüzyıllarına doğru göçle Anadolu'ya gelenlerden farklı değillerdir. Yani Galatlar, hem Hititlerin hem de Phryglerin meskun oldukları bölgeye yerleştiler. Bu yeni yurtlarında (Galatia) her ne kadar kendi kültürlerini ve dinlerini muhafaza etmede çok dirençli olsalar da Anadolu'ya geçtikten yaklaşık bir asır sonra Hellenistik etkiye açık olan bir toplum olmaya ve en azından Hellenistik isimler almaya başladılar.⁵⁸ Ancak onlar yazıyı Galatya'nın doğrudan Roma'nın kontrolü altına girmiş olduğu tarihe kadar yaklaşık 250 yıl kullanmak ihtiyacı duymadılar. İ.Ö. I. yüzyılda Deiotaros gibi istisnai liderler dışında okuma yazmayla ilgilenmediler.⁵⁹ Eskiçağda Galatlardan önce Anadolu'ya gelen, fakat yazılı kaynaklar olmadığı için pek çok sorunun cevabı bulunmayan göçler konusunda Kelt/Galat göçleri anlattığımız bu yönleriyle fikir vericidir.

58 Kaya, *a.g.e.*, s. 257; Mitchell, *a.g.e.*, I, s. 18.

59 Deiotaros'un okur-yazarlığı konusunda bk. Kaya, *a.g.e.*, s. 118.

Kaynakça

- Appianos, *Romaika* (*Appian's Roman History*, translated by H. White), Vols. I-IV. (Ed. E. H. Warmington), Loeb, London 1972. (Syriaka, 2. Ciltte XI. Kitap).
- Arrianos, *Anabasis Alexandrou* (*Arrian, Anabasis of Alexander*, translated by E.I. Robson), Vols. I-II. Loeb, London 1967.
- Cunliffe, B., *The Ancient Celts*, London 1999.
- Diodoros, *Bibliothekes Historikes* (*Diodoros of Sicily*, translated by C.H. Oldfather), Vols. I-XII (ed. E.H. Warmington), Loeb. London 1967.
- Erzen, A. *İlkçağda Ankara*, Ankara 1946.
- Head, B.V., *Historia Numorum*, A manual of Greek Numismatics, London 1911.
- Iustinus, *Historiarum Philippicarum et Totius Mundi Originum*, Amstelodami 1659.
- Kaya, M. Ali, *Anadolu'da Galatlar ve Galatya Tarihi*, Konya 2011.
- Livius, *Ab Urbe Condita* (*Livy, From the foudation of the City*, translated by B.O. Forster), vols. I-IV, (ed. E.H. Warmington), Loeb. London 1967.
- Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ* I-II, Princeton 1950.
- Memnon, *Peri Herakleia* (*Memnon*, translated by C. Müller), Die Fragmente der griechischen Historiker, vol. III, Parisiis 1853.
- Mitchell, S., *Anatolia. Land, Man and Gods in Asia Minor* (vol. I), Oxford 1993.
- Navarro, M. de, "Coming of the Celts", *The Cambridge Ancient History* (ed. J.B. Bury & S.A. Cook), Vol. VIII, Cambridge 1978, s. 41-74.
- Oriente Graeci Inscriptiones Selectae* (Ed. W. Dittenberger), Leipzig 1903.
- Pausanias, *Helledos Periegeseos* (*Description of Greece*, translated by W.H.S. Jones), Vols. I-IV. (Ed. E. Capps, T.E. Page, W.H.D. Rouse), Loeb. London 1968.
- Plinius, *Naturalis Historia* (*Natural History*, translated by H. Rackham), vols. I-X (ed. E. H. Warmington), Loeb, London 1969.
- Polybios, *Histories* (*The Histories*, translated by W. R. Paton), vols. I-VI. Loeb, London 1998.
- Rankin, H.D., *Celts and Classical World*, London 1998.
- Stahelin, E. *Geschichte der kleinasiatischen Galater*, Leipzig 1973.
- Strabon, *Geographika* (*The Geography of Strabo*, translated by H.C. Jones), vols. I-VIII (ed. T.E. Page), Loeb, London 1960.
- Strobel, K., "Die Galater im hellenischen Kleinasien Historische aspekte einer keltischen Staatenbildung", *Hellenischen Studien Gedenkschrift für Hermann Bengtson*. München 1991, s. 101-134.
- Tarn, W.M., "The New Hellenistic Kingdom", *The Cambridge Ancient History* (ed. J.B. Bury & S.A. Cook), Vol. VIII, Cambridge 1978, s. 75-108.
- Welles, C.B., *Royal Correspondence in the Hellenistic Period*, A Study in Greek Epigraphy, New Haven 1934.